

Analyse | kraka

5. april 2016

Karakterkrav på de gymnasiale uddannelser kan udelukke gode studerende

Af Nicolai Kaarsen

Regeringen har forslået at indføre adgangskrav på gymnasierne, så unge skal have mindst 4 i både dansk og matematik ved folkeskolens afgangsprøve for at komme ind. Dette notat ser på, hvordan det er gået de unge, som har under 4, men har gået i gymnasiet. Dels undersøges omfanget af frafald i gymnasiet, dels undersøges hvor mange unge, som fuldfører deres gymnasieuddannelse, efterfølgende færdiggør en videregående uddannelse.

- I analysen betragtes grundskoleårgangen fra 2002. Ud af dem, som starter på en gymnasial uddannelse, er andelen, der gennemfører, 70 pct. for dem, som ikke klarer et adgangskrav på 4. For dem, som klarer adgangskravet, er den 84 pct.
- Halvdelen af de studenter, som ikke opfylder et adgangskrav på 4, har efterfølgende fuldført en videregående uddannelse. De får typisk en mellemlang videregående uddannelse som f.eks. pædagog, sygeplejerske, folkeskolelærer eller socialrådgiver.
- Konsekvenserne af adgangskrav afhænger også af, i hvor høj grad kravet øger unges motivation til at yde en større indsats i skolen. Hvis det i særlig grad er unge med bogligt talent, som gør en ekstra indsats, vil tendensen til at adgangskravet udelukker disse unge blive mindre udtalt. Størrelsen af denne effekt er usikker.

Anbefaling:

- Analysen peger på, at karakterkrav på 4 vil lukke døren for mange unge, som har evnerne og lysten til at læse videre, hvilket er u hensigtsmæssigt. Hvis man alligevel ønsker at indføre karakterkrav, bør man overveje at lade en dør stå på klem for dem, som ikke lever op til kravet. F.eks. ved at friholde HF eller ved at lave en alternativ adgangsprøve evt. kombineret med en samtale på den pågældende gymnasiale uddannelse.

Kontakt

Økonom, Ph.D.
Nicolai Kaarsen
Tlf. 4297 9626
E-mail nk@kraka.org

1. Baggrund: Regeringens forslag til adgangskrav

Regeringen: Adgangskrav på 2

Regeringen har lagt op til, at der fremover skal være adgangskrav på de gymnasiale uddannelser.¹ En elev skal mindst opnå karakteren 4 i både dansk og matematik ved folkeskolens afgangsprøve. Boks 1 beskriver de nærmere detaljer omkring karakterkravet og de beregninger, som ligger til grund for analysen.

Fordele ved adgangskrav

Et adgangskrav til de gymnasiale uddannelser kan betyde lavere udgifter til uddannelse – både fordi antallet falder og fordi der bliver færre bogligt svage elever, som kan være dyre. Det kan også betyde at flere unge finder den rigtige uddannelse, hvis elever, som ikke har boglige talenter og derfor er bedre egnede til f.eks. en erhvervsuddannelse, frasorteres. Endelig kan det øge kvaliteten af undervisningen for de resterende elever gennem såkaldte klassekammeratseffekter (på engelsk peer effects).

Ulemper ved adgangskrav

Omvendt betyder mindre uddannelse alt andet lige lavere produktivitet. Samtidig kan det skade den sociale mobilitet, da de bogligt svage elever, som vil blive udelukket i højere grad kommer fra svage sociale kår. Man risikerer at udelukke børn, som måske har potentiale for at gennemføre en gymnasial uddannelse og læse videre, men som modnes sent eller har haft en uheldig eksamen og af den grund får lave karakterer.

Er de unge med under 4 egnede til en boglig uddannelse?

Størrelsen af gevinsterne og ulemperne ved adgangskrav afhænger i høj grad af, om adgangskrav er et effektivt instrument til at frasortere de unge, som ikke egner sig til en boglig uddannelse. Derfor undersøger dette notat i første omgang, hvor mange af de unge med et snit på under 4, som fuldfører en gymnasial uddannelse. I næste omgang undersøges hvor mange, som efterfølgende fuldfører en videregående uddannelse.

Årgang 2001/2002 undersøges

I analysen undersøges årgangen af elever, som blev færdige med folkeskolens afgangsprøve i skoleåret 2001/2002. Derefter undersøges uddannelsesstatus i oktober 2014, det seneste år med data for uddannelse. En 15-årig som bliver færdig i 2001/2002 er omtrent 28 år i 2014. I analysen tages forbehold for, at nogle fra årgangen kan færdiggøre en videregående uddannelse efter, de er 28 år.

2. Størstedelen af de elever med under 4, som starter på en gymnasial uddannelse, fuldfører

Højere karakterer giver øget chance for fuldførelse

Unge med høje karakterer i dansk og matematik fra folkeskolens afgangsprøve er mere tilbøjelige til at gennemføre gymnasiet, jf. Figur 1. Det ses, at tilbøjeligheden er jævnt stigende for de 4 forskellige karaktergrupper.² Figuren tager udgangspunkt i folkeskoleårgangen 2002. Dernæst undersøges, hvor mange af de unge, som har gået på en gymnasial uddannelse mellem 2002 og 1. oktober 2014. Heraf beregnes andelen, som også har fuldført en gymnasial uddannelse. Unge, som f.eks. starter i 1. g på STX, dropper ud og efterfølgende fuldfører en HF, tæller altså som fuldførte.

Men langt størstedelen af dem, med karakterer under 4, fuldfører

Dog er det langt de fleste som gennemfører, selv blandt dem med karakterer i den lave ende. For dem, med under to 2 i dansk og matematik, er gennemførselsandelen på 60 pct. og for gruppen der har over 2 men under 4, er den 71 pct. Hvis man lægger de to grupper

¹ I skrivende stund regeringens forslag ikke fremlagt, så det vides ikke om adgangsbeholdningen kun skal gælde gymnasierne eller alle gymnasiale uddannelser, som også omfatter HF, HTX og Studenterkurser. I dette notat antages, at det gælder alle gymnasiale uddannelser og beregningerne omfatter således elever på alle gymnasiale uddannelser.

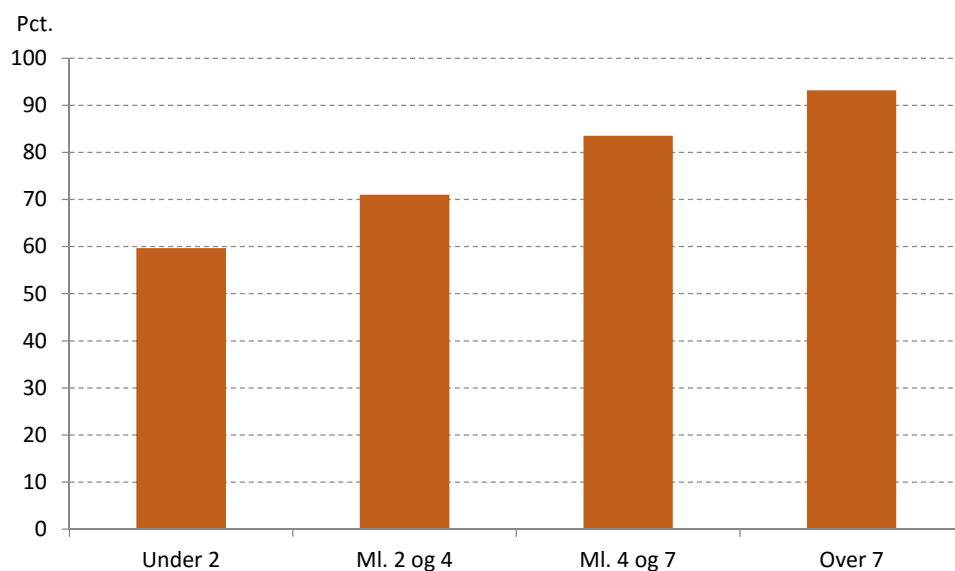
² Ifølge et notat fra Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling er fuldførelsesprocenten 62 pct. for de elever, som startede en gymnasial uddannelse i 2011. Udgangspunktet for beregningen er de unges uddannelsessituation i 2014. En forklaring på at tallet er højere i forhåndenværende analyse er, at der tages udgangspunkt i en yngre årgang, som har haft flere år til fuldførelse. Men det kan selvfølgelig også skyldes reformer af grundskole, gymnasier mv., se Boks 1 for en beskrivelse af forbehold. Ministeriets notat kan udleveres ved henvendelse til forfatteren af forhåndenværende analyse.

sammen og altså ser på dem, som får under 4, er andelen 70 pct. For gruppen, med over 4 men under 7, er den 84 pct. Disse forskelle tyder på, at karakterbegrænsning langt fra er et redskab, som kun rammer dem, som ellers ville være faldet på en gymnasial uddannelse. Dette resultat stemmer overens med en tidligere Krakaanalyse.³

**Forbehold:
karakterkrav kan
ændre adfærd**

Et vigtigt forbehold for denne konklusion er, at karakterkravet kan få nogle elever til at kæmpe hårdere for høje karakterer i grundskolen. Det kan betyde, at nogle af dem, som uden karakterkravet ville have fået under 2 i snit, vil få over 2. Effekten kan være særlig stærk for elever, som er særlig motiverede til at gå i gymnasiet og derfor har stor sandsynlighed for at gennemføre. I det tilfælde vil karakterkravet i mindre grad udelukke elever, som kan gennemføre en gymnasial uddannelse, end Figur 1 giver udtryk for. Det er imidlertid usikkert, hvor kraftig denne effekt adfærdseffekt er.

Figur 1 Andel, der fuldfører en gymnasial uddannelse, fordelt på karakterer fra grundskolens afgangsprøve, grundskoleårgang 2002.



Anm.: Der indgår kun elever, som har gået på en gymnasial uddannelse. En elev, der har fuldført, er her defineret som en der har fuldført en gymnasial uddannelse pr. 1. oktober 2014. For at tilhøre en karaktergruppe skal karaktererne i både dansk og matematik ved folkeskolens afgangsprøve ligge over den pågældende grænse. Inddelingen i karaktergrupper følger i øvrigt de principper, der i dag gælder for adgangskravet til erhvervsuddannelserne – se boks 1 for en nærmere beskrivelse.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.

³ Kristian Thor Jakobsen (2014). "Adgangskrav på 7 til gymnasiet vil få stor betydning for uddannelsessystemet" Krakaanalyse.

Boks 1 Beregning af gennemsnit og adgangskrav

I skrivende stund er regeringens forslag endnu ikke fremlagt. Men ifølge et interview med Undervisningsministeren bliver kravet, at man skal have mindst 2 i både dansk og matematik ved folkeskolens afgangsprøve for at få adgang til en gymnasial uddannelse.⁴ I denne analyse antages det, at beregningen af dansk og matematikkarakterer følger principperne, der gælder ved adgangskravet til erhvervsuddannelserne, som i dag ligger på 2.⁵ Elever med manglende karakterer i et eller flere fag frasorteres.⁶

I matematik beregnes gennemsnittet af de to skriftlige karakterer, i dansk beregnes det af de tre skriftlige og den ene mundtlige karakter. I denne analyse anvendes karakterer fra årgang 2002/2003, da formålet er at undersøge, hvordan det går eleverne i voksenlivet. Der er sket en del ændringer i folkeskolens afgangsprøve sidenhen, f.eks. er der tilføjet skriftlige en delprøve i læsning i dansk og den skriftlige prøve i matematik er delt op i to. I analysen beregnes gennemsnittet i dansk derfor som gennemsnittet af retskrivning, skriftlig fremstilling og mundlig dansk og gennemsnittet i matematik beregnes blot som den skriftlige karakter. Derudover er karaktererne omregnet fra den gamle til den nye karakterskala ved brug af Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestillings oversættelsesskala. Resultaterne skal tolkes med forbehold for disse ændringer og andre eventuelle ændringer i folkeskolens afgangsprøve.

Hvis en af de to karakterer i dansk og matematik fra 9. klasses afgangsprøve ikke opfylder adgangskravet, kan karakteren fra en eventuel 10. klasses afgangsprøve anvendes. Man kan godt anvende f.eks. karakteren i matematik fra 9. klasse og karakteren i dansk fra 10. klasse, men man kan ikke mikse karaktererne fra delprøverne på tværs af klassetrin.

3. Halvdelen af de studenter, som ikke opfyldte regeringens karakterkrav, har gennemført en videregående uddannelse

9 pct. af studenterne ville ikke have klare adgangskrav på 4

1 pct. af de unge fra grundskoleårgang 2002, som efterfølgende blev studenter, ville ikke have klaret et adgangskrav på 2, jf. Figur 2. Dermed vil et karakterkrav på 2 ikke have den store betydning. Godt 7 pct. ville ikke have klaret et krav på 4. Som nævnt ser analysen på den relativt gamle grundskoleårgang fra 2002, fordi formålet er, at undersøge om eleverne har læst videre, når de er i slut-20'erne. Men resultaterne stemmer overens med beregninger fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, som finder, at 8 pct. af studenterårgangen fra 2013 ikke ville have klaret et krav på 4.⁷

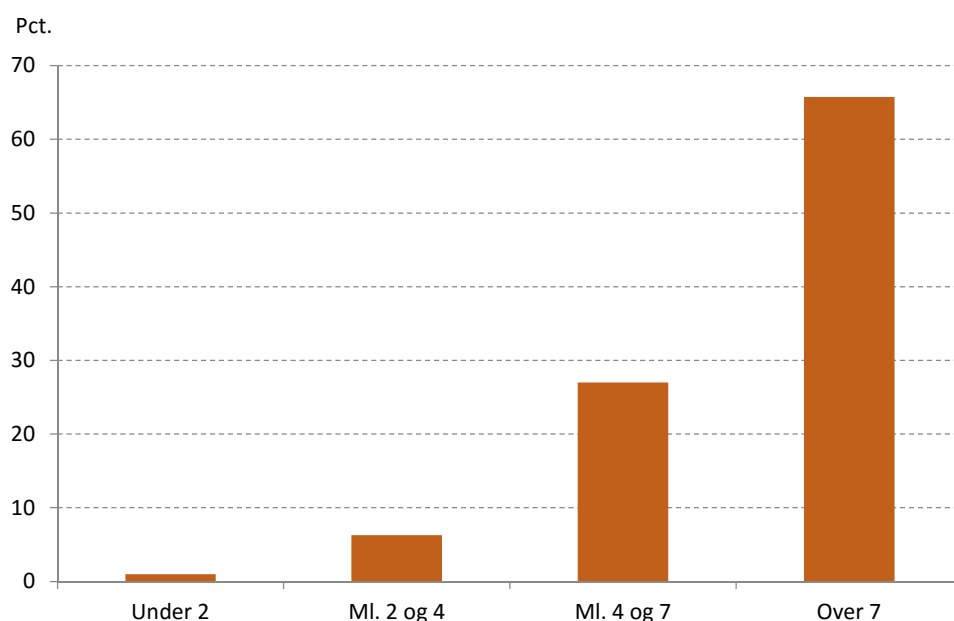
⁴ "Minister: Alle gymnasieelever skal kunne matematik". Artikel d. 26. marts 2016 i Berlingske Tidende af Cathrine Bloch og Bodil Jessen.

⁵ Reglerne for beregning er fundet d. 4/4 2016 på <http://www.uvm.dk/Uddannelser/Erhvervsuddannelser/Adgang-og-optagelse/Gennemsnit>.

⁶ Det er uvist om manglende karakterer afspejler manglende eksamen eller en fejl i registrene, hvorfor de udelukkes i denne analyse.

⁷ "Karakterkrav rammer erhvervs gymnasier og HF hårdest." 2015. Analyse fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

Figur 2 Elever, der er færdige med en gymnasial uddannelse, fordelt på karakterer i folkeskolens afgangsprøve



Anm.: Der indgår elever fra grundskoleårgang 2002, som efterfølgende har gennemført en gymnasial uddannelse. For at tilhøre en karaktergruppe skal karaktererne i både dansk og matematik ved folkeskolens afgangsprøve ligge over den pågældende grænse. Inddelingen i karaktergrupper følger i øvrigt de principper, der i dag gælder for adgangskravet til erhvervsuddannelserne – se boks 1 for en nærmere beskrivelse.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.

Halvdelen af studenterne, som ikke opfyldte krav, har læst videre

Omtrent halvdelen af grundskoleårgangen 2002, som ikke opfyldte regeringens karakterkrav, men som har gennemført en gymnasial uddannelse, har også fuldført en videregående uddannelse i 2014, jf. Figur 3.⁸ 18 pct. har fuldført en erhvervsfaglig uddannelse og resten har ikke nogen uddannelse ud over den gymnasiale.

Karakterkrav upræcist redskab

Hvis man ser samlet på gruppen med over 4 i dansk og matematik, har 73 pct. fuldført en videregående uddannelse i 2014. Andelen er altså noget højere, men tilbage står, at halvdelen af de studenter, som ikke opfyldte regeringens forslåede karakterkrav, gennemførte en videregående uddannelse. Det tyder på, at et karakterkrav på 4 er et upræcist redskab til at frasortere de unge, som ikke formår eller ønsker at bruge deres studenterhue til at læse videre. En tidligere Krakaanalyse undersøgte konsekvenserne ved at indføre et karakterkrav på 7 og fandt lignende konklusioner.⁹

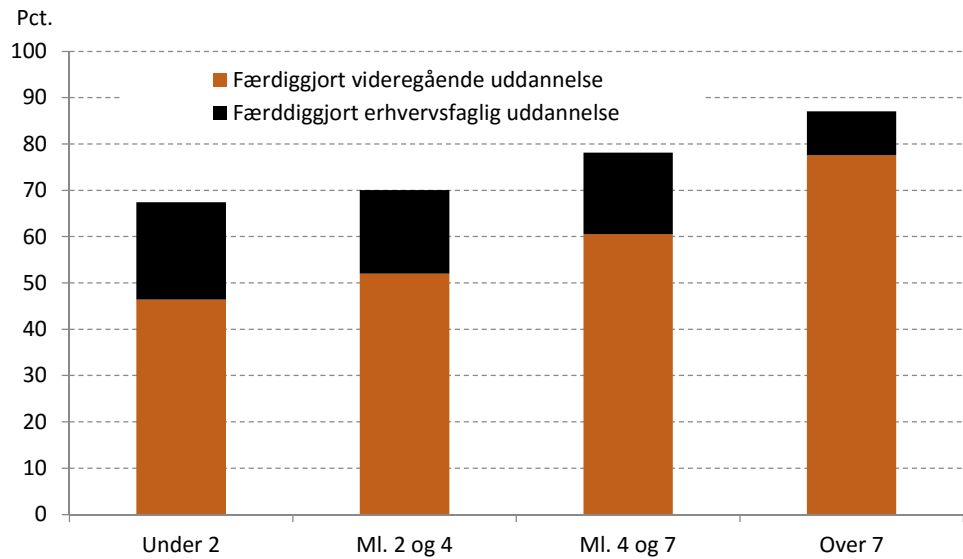
Forbehold: karakterkrav kan ændre adfærd

Som ovenfor gælder dog det forbehold, at et karakterkrav kan få nogle elever til at arbejde hårdere for karaktererne i grundskolen. Det kan i særlig grad gælde de elever, som er motiveret til at læse videre. I givet fald vil tendensen til, at mange bliver udelukket fra at få en videregående uddannelse, være mindre udtalt. Det er imidlertid usikkert, hvor stor denne adfærdseffekt er.

⁸ Videregående uddannelse omfatter korte, mellemlange og lange videregående uddannelser samt bacheloruddannelser.

⁹ Kristian Thor Jakobsen (2014). "Adgangskrav på 7 til gymnasiet vil få stor betydning for uddannelsessystemet" Krakaanalyse.

Figur 3 Uddannelsesstatus pr. 1. oktober 2014 for elever fra grundskoleårgangen 2002, som har færdiggjort en gymnasial uddannelse, fordelt på grundskolekarakterer



Anm.: Der indgår elever fra grundskoleårgang 2002, som efterfølgende har gennemført en gymnasial uddannelse. For at tilhøre en karaktergruppe skal karaktererne i både dansk og matematik ved folkeskolens afgangsprøve ligge over den pågældende grænse. Inddelingen i karaktergrupper følger i øvrigt de principper, der i dag gælder for adgangskravet til erhvervsuddannelserne – se boks 1 for en nærmere beskrivelse.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.

Dem, der læser videre, får typisk en MVU

40 pct. dem, som ikke opfyldte et adgangskrav på 4, men som alligevel har færdiggjort en gymnasial og en videregående uddannelse, var uddannet pædagog, sygeplejerske, folkeskole lærer eller socialrådgiver, jf. Tabel 1. 19 pct. har gennemført en anden mellemlang videregående uddannelse. Samlet er det altså omtrent 60 pct., som tager en mellemlang videregående uddannelse. Det samme tal er 40 pct. for dem, som får over 4 i dansk og matematik.

Tabel 1 Elever med under 4 i dansk og matematik fra grundskoleårgangen 2002 fordelt på færdiggjort videregående uddannelse i 2014

Uddannelse	Andel (pct.)
Andre mellemlange videregående uddannelser	19
Pædagog, prof.bach.	18
Korte videregående uddannelser	15
Bachelor	15
Lange videregående uddannelser	11
Sygeplejerske, prof.bach.	9
Folkeskolelærer, prof.bach.	8
Socialrådgiver, prof.bach	6

Anm.: Der indgår elever fra grundskoleårgang 2002, som efterfølgende har gennemført en gymnasial og en videregående uddannelse. Tabellen viser de fire største enkeltuddannelser, de resterende er samlet i overordnede grupperinger.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.

Andre muligheder for at læse videre

For at blive optaget på en videregående uddannelse kræves i hovedreglen en gymnasial eksamen, en studiekompetencegivende eksamen i forbindelse med en erhvervsuddannelse

eller en tilsvarende eksamen fra udlandet. Der er også mulighed for at blive optaget gennem det såkaldte kvote 2 system, hvor optagelse afgøres individuelt på baggrund af erhvervs erfaring, anden uddannelse mv. Det er imidlertid kun en lille andel af de optagne, som kommer ind via kvote 2. Hvis der ikke ændres på dette, kan det derfor blive vanskeligt for elever, som formentlig har adgang til en gymnasial uddannelse, at komme ind på en videregående uddannelse.

Risiko for at udelukke unge med bogligt talent

Et adgangskrav til gymnasiale uddannelser kan begrundes med et ønske om lavere udgifter, færre negative klassekammeratseffekter eller en frasortering af unge med manglende bogligt talent. Resultaterne viser imidlertid, at der er en risiko for, at adgangskravet vil frasortere mange unge, som faktisk formår både at gennemføre en gymnasial uddannelse og efterfølgende en videregående uddannelse. Konsekvenserne af et adgangskrav afhænger dog også af, i hvor høj grad kravet øger unges motivation til at gøre en større indsats i folkeskolen. Men det er usikkert, hvor stor denne effekt er.

Alternativer: Optagelsesprøve eller fritage HF

Hvis man gerne vil mindske risikoen for at frasortere unge, som har boglige talenter, men stadig ønsker at indføre adgangskrav, kan man overveje at lave en adgangsprøve som en alternativ adgangsvej til de gymnasiale uddannelser. En sådan prøve kan evt. være ledsaget af en samtale og/eller en motiveret ansøgning, så det enkelte uddannelsessted har mulighed for, at udvælge unge, som er motiverede og har potentiale, men som ikke opfylder karakterkravet. En anden løsning er at fritage nogle af de gymnasiale uddannelser som f.eks. HF fra adgangskravet.